

Yttrande över betänkandet Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68)

(Ku2023/O1197)

Kulturdepartementet har anmodat Karolinska Institutet (KI) att yttra sig över rubricerat betänkande. KI överlämnar härmed yttrandet.

KI ställer sig positiv till utredningens förslag och ställningstaganden om att synliggörande, kunskapsspridning och erkännande av historiska kränkningar är en förutsättning för försoning (13.1-13.3 och 14.2-14.5). KI har förståelse för utredningens syn om att en försoning förutsätter att de historiska kränkningarna som begåtts mot minoriteten offentligt erkänns av framför allt regeringen, och att den skada som har uppstått till följd av assimileringspolitik repareras (restorative justice). KI förstår behovet av att de frågor som utredningen behandlar synliggörs och undersöker just nu bland annat därför möjligheterna för att ytterligare belysa medicinens historia och kulturarv vid lärosätet.

KI avgränsar sina kommentarer till de förslag som rör 14.6.11 Återbördandet av mänskliga kvarlevor måste omfatta minoriteten och 14.11.5 Universitet och högskolor bör göra efterforskningar om sin roll i rasbiologin samt genomföra en minoritetspolitisk strategi.

14.6.11 Återbördandet av mänskliga kvarlevor måste omfatta minoriteten

KI är enig med utredningens förslag om att rätten till återbördande (repatrering) av mänskliga kvarlevor tillhörande minoriteten bör ske utifrån samma principer som vid återbördandet till urfolk. KI finner generellt att principen om återbördande bör tillämpas lika för alla nationella minoriteter och urfolk. Denna principiella synpunkt har även framförts tidigare av KI i samband med Riksantikvarieämbetets utredningsarbete 2019.

Som framgår av SOU 2023:68 (särskilt C-G Ojalas forskarrapport) finns kvarlevor efter ett mindre antal individer från minoriteten i de svenska medicinska fakulteternas historiska anatomiska samlingar, inklusive KI:s. Gällande KI rör det sig om kvarlevorna av fyra individer från första halvan av 1800-talet (eller tidigare). Denna information har tidigare förmedlats till kommissionens utredare och KI ställer sig positiv till fortsatta kontakter med minoriteten i denna fråga. KI anser vidare att återbördandet av mänskliga kvarlevor är en viktig del i arbetet med ansvarstagande upprättelse- och försoningsprocess. Detta knyter även an till utredningens förslag om att offentliga ursäkter även kan vara aktuella från andra som historiskt betraktat inblandade aktörer, såsom KI, om minoriteten anser att detta är önskvärt.

14.11.5 Universitet och högskolor bör göra efterforskningar om sin roll i rasbiologin samt att genomföra en minoritetspolitisk strategi

KI har likt många andra medicinska fakulteter i Sverige, Norden och världen över så kallade historiska anatomiska samlingar som innefattar mänskliga kvarlevor; kranier och ben, våt- och torrpreparat samt mumier. Dessa samlingar har tillkommit på olika sätt, men har det gemensamt att de skapades och togs till KI i en tid då samlingar av detta slag tillskrevs ett högt vetenskapligt värde. Delar av samlingarna är en produkt av anatomisk rasforskning och införskaffades under främst 1800-talet. I dag är samlingarna viktiga påminnelser om hur vetenskapens etiska gränser kontinuerligt

förändras, samtidigt som samlingarna också synliggör universitetens roll och ansvar för den svenska assimileringens politikens genomförande under 1800- och 1900-talet i egenskap av utbildnings- och forskningsanordnare. Den anatomiska rasforskningen var del av den bakgrund som legitimerade assimileringens politik och vice versa och detta sammantaget bidrog till senare sanktionering av de övergrepp och kränkningar som minoriteten utsattes för.

Sedan 2015 har KI genomfört ett omfattande dokumentations- och kartläggningsarbete under ledning av Medicinens historia och kulturarv (MHK), som har det organisatoriska ansvaret för att förvalta KI:s historiska anatomiska samlingar. Syftet med arbetet var (och är fortfarande) att klargöra vilka kvarlevor som finns i KI:s samling, dess ursprung och hur de togs till KI. Denna information har innan arbetets påbörjan varit ytterst bristfällig eller saknats helt. Det kan nämnas att originalkataloger förstördes i en brand 1892 tillsammans med ca 200 kranier, bland annat ca 40 från den samiska minoriteten. KI:s kartläggningen av de egna historiska anatomiska samlingar synliggör just vikten av att KI som lärosäte gör systematiska efterforskningar och synliggör sin roll i olika kontexter av rasforskning, från 1800-talets anatomiska rasforskning, till det rasbiologiska projektet efter 1900 på grundval av de mendelska ärftlighetslagarna. Efterforskningar och dokumentationsarbete är en nödvändig förutsättning för att repatrieringar (återlämnande av mänskliga kvarlevor) ska kunna genomföras i dialog med berörd minoritet och övriga berörda parter.

KI har en lagstadgad skyldighet att arbeta aktivt och förebyggande mot alla former av diskriminering, trakasserier, sexuella trakasserier och kränkande särbehandling. Inom ramen för KI:s lika villkorsarbete inkluderas även minoritetspolitiska målsättningar om att främja lika rättigheter och möjligheter för nationella minoriteter. Det innebär att utredningens förslag om att universitet och högskolor bör upprätta en minoritetspolitisk strategi eller motsvarande inom ramen för sin verksamhet utifrån vad som framgår av UHR:s rapporter "Vad kan

den svenska högskolan göra för ungdomar från Sveriges nationella minoriteter?" (2018) och "Högskolestudier ur ett nationellt minoritetsperspektiv" (2023) även kan sägas vara implementerad.

Yttrandet har utarbetats av enhetschef Olof Ljungström och handläggare Maria Josephson vid Avdelningen för medicinens historia och kulturarv, samordnare för lika villkor Helena Hörnfeldt vid Kansliet för hållbar utveckling och lika villkor och samordnare Sara Sigsjö vid Avdelningen för strategiskt ledningsstöd.

Beslut i detta ärende har fattats av undertecknad rektor Annika Östman Wernerson i närvaro av universitetsdirektör Veronika Sundström efter föredragning av samordnare Sara Sigsjö. Närvarande var också Medicinska föreningens ordförande Elin Törnqvist.

Annika Östman Wernerson

Sara Sigsjö